

The article reveals the emotional component of communicative competence of future prosecutors. Quantitative and qualitative analysis of the experimental results is presented as a function of the levels of development of professional competence: high, medium, low. This analysis includes emotional balance (stability) / imbalance, extro / introversion, empathy tendencies and self-esteem of master students, future prosecutors.

Статтю подано до друку 15.11.2013.

© 2013 р.

О. М. Василенко (м. Київ)

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОПІДГОТОВКИ СТУДЕНТА В УМОВАХ НАВЧАННЯ ЗА КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ

Специфіка вивчення іноземної мови полягає саме в тому, що той, хто навчається, повинен систематично і самостійно працювати, читати, поповнювати лексичний запас. Тому і постає питання про вміння людини організувати свій час, щоб планомірно займатись вивченням мови, оскільки саме систематичне повторення вивченого матеріалу і засвоєння нового є запорукою успішного оволодіння іноземною мовою.

Оскільки сьогодні обсяг наукової інформації постійно збільшується, то багато дослідників наголошують на тому, що студентам необхідно не просто передавати знання, а навчити їх самих вчитися. В цьому контексті важливу роль відіграють саме організаційні уміння. А.К. Громцева під організаційними уміннями пізнавальної діяльності розуміє „... уміння, які забезпечують найбільшу інтенсивність пізнання; до них відноситься вміння окреслити ціль своєї освітньої роботи, визначити шляхи її реалізації, спланувати процес роботи, вміння проконтролювати результати і згідно даним контролю окреслити хід подальшої самоосвітньої діяльності” [1, с. 96].

Оскільки в умовах навчання за кредитно-модульною системою значна кількість часу відводиться на самостійну роботу студента, питання організаційних умінь та організації самопідготовки студентів є особливо актуальними. Вміння планувати – це вміння перш за все поставити перед собою чітку конкретну мету, ціль. Є.В. Заїка [2] вважає, що цілі студента повинні передбачати конкретний і порівняно близький за часом результат. Занадто загальні, далекі і неконкретні цілі не можуть виконувати функції спрямування в організації конкретної діяльності. Ціль повинна бути доступною і достатньо мотивованою. Для реалізації ж поставленої цілі і дотримання виконання запланованих дій ми вважаємо за необхідне притаманне особистості відповідальне ставлення. Якщо у особистості відповідальне ставлення на високому рівні, то вона здатна звітувати за свої вчинки, планування своєї діяльності і часу перед собою і перед іншими членами спільноти. Саме для реалізації запланованої діяльності і нерозходження слова і справи повинна бути присутня ця якість.

Метою нашого дослідження було вивчення вміння студентів планувати свою діяльність і виявлення ними відповідального ставлення.

Для вивчення вміння планувати свою діяльність ми використовували методику В.Ф. Моргуна [3], яка дозволяє простежити витратність часу студентами та встановити скільки часу витрачається на різні форми організації життєдіяльності. Методика має вигляд опитувальника з відкритим типом питань. Студентам пропонується перерахувати всі види подій, які з ними трапились за добу. У пункті „Реальні витрати часу” студентам пропонується проставити проти кожної події три цифри:

час початку події, час закінчення події і сумарний час, витрачений на заняття. У пункті „Бажані витрати часу” потрібно проставити той час початку, закінчення і тривалості події, який би студентам хотілося на неї витратити. Студентам також пропонується розділ „Фантастичні витрати часу”, де потрібно вказати декілька подій, які б вони хотіли мати та бажаний час для цих подій. Такий опис кожного дня їм пропонується зробити впродовж семи днів тижня.

Після збору заповнених бланків для того, щоб довідатись, чи виявляють студенти вміння планувати свій час, необхідно було встановити різницю між бажаними і реальними витратами часу, тобто між тим, що студенти планують, і тим, що відбувається реально з об’єктивних чи суб’єктивних причин. Була встановлена спрямованість витрат часу студентів, зокрема ділова чи розважальна. Показниками вияву вміння планувати свій час є: невелика різниця між бажаними і реальними витратами часу, яка може бути в основному через об’єктивні причини або критичне ставлення до своєї діяльності, а також систематичність у навчальній діяльності.

Згідно отриманих даних, приблизно у 45% студентів виявлено тенденцію, яка свідчить про невміння студентів першого курсу правильно організувати і розподілити свій час, про що говорять розбіжності між реальними і бажаними витратами часу на відпочинок, сон, ранковий туалет, перегляд телевізору. Водночас деякі студенти витрачають мало часу на відпочинок і хочуть мати вільний час, що говорить про відповідальне ставлення до справи, докладання вольових зусиль в подоланні труднощів у процесі засвоєння іноземної мови. А деякі – хочуть витратити ще набагато більше часу на відпочинок, що говорить про їх легковажне ставлення до життя.

Взагалі, у студентів більше розбіжностей між реальним і бажаним витраченим часом з понеділка по п’ятницю, а найбільше припадає на середину тижня (середа, четвер), що може свідчити про невміння студентів організувати свою навчальну діяльність і відкладання виконання діяльності до останніх строків. Це говорить про те, що студенти мають низький рівень внутрішнього плану дій і самоконтролю, і для них є необхідний систематичний зовнішній контроль і мотивація.

Особливості витрат часу у студентів, у яких високі досягнення в засвоєнні іноземної мови, відрізняються від тих студентів, у яких досягнення задовільні. У студентів, які відрізняються високими досягненнями в учінні, більше розбіжностей між реальними і бажаними витратами через об’єктивні причини і вони критичніше ставляться до своїх планів. Наприклад, у студентки першого курсу Марини Ш., яка має високі досягнення, завжди вчасно все виконує, розбіжності між реальними і бажаними витратами часу серед тижня становить 0,5 – 2 години, а на вихідних зовсім немає розбіжностей. У студентів, які мають низькі досягнення, спостерігається несистематичність (домашнє завдання вони виконують не кожного дня: інколи 30 хвилин, а інколи до 5 годин вони витрачають на його виконання), на всі заняття вони хочуть витратити менше часу, а на відпочинок – більше.

Високий рівень вміння планувати свою діяльність визначено у 13,6% студентів першого курсу, 7,1% студентів другого, 7,7% студентів третього і 10,7% студентів четвертого курсів. Даних студентів характеризує систематичність у виконанні планів, критичне ставлення до них, спрямованість їх на учбову діяльність, невелика різниця між бажаними і реальними витратами часу переважно через об’єктивні причини. У більшості студентів визначено середній рівень вміння планувати свою діяльність, а саме: у 56,7% студентів першого курсу, 69,1% - другого, 69,2% - третього і 75% четвертого. У даних студентів відсутнє критичне ставлення до своїх планів, але є спрямованість на учіння. У них спостерігається періодичність у виконанні своїх планів, розходження між реальними і бажаними витратами часу відбувається як з об’єктивних, так і суб’єктивних причин. Низький рівень вміння планувати виявлено у 29,7% студентів першого курсу, 23,8% студентів

другого, 23,1% студентів третього і 14,3% студентів четвертого курсу. Студентів з низьким рівнем вміння планувати характеризує легковажне ставлення до своїх планів, спрямованість на відпочинок, відсутність систематичності у виконанні планів, а також велика різниця між реальними і бажаними витратами часу переважно через суб'єктивні причини. Планування своєї діяльності студентами старших курсів відрізняється більшою критичністю і більш відповідальним ставленням до здійснення своїх планів у порівнянні зі студентами молодших курсів. Отже, рівень вміння планувати підвищується з першого по четвертий курс навчання у ВНЗ.

Відповідальність розглядається як якість особистості, яка полягає у здатності дотримуватись соціальних норм, виконувати рольові обов'язки й готовності звітувати про власні дії. Зміст відповідальності розкривається через такі якості, як пунктуальність, зобов'язаність, готовність відповісти за наслідки власних дій. В своїй основі відповідальність має такі ознаки як чесність, гідність, справедливість, принциповість особистості, альтруїзм [4, с. 128 - 129]. Ми вважаємо відповідальне ставлення необхідним для організованої особистості. Якщо у особистості відповідальне ставлення на високому рівні, то вона здатна звітувати за свої вчинки, планування своєї діяльності і часу перед собою і перед іншими членами спільноти. Саме для реалізації запланованої діяльності і нерозходження слова і справи повинна бути присутня ця якість.

Для того, щоб виявити, як студенти розуміють поняття відповідальності, ми обрали методіку, згідно якої студентам пропонується перелік 21 риси, що характеризують відповідальність. Потрібно було обрати не більше п'яти тверджень, які суб'єктивно, тобто на думку досліджуваних, найяскравіше характеризують відповідальність. Аналізуючи результати опитування та власні спостереження, ми зробили висновок про можливість виділення трьох рівнів виявлення відповідального ставлення у студентів: високого, середнього і низького. Повнота розуміння студентами відповідальності дає підстави говорити про наявність у досліджуваних відповідального ставлення до своєї діяльності.

Поняття „відповідальність” багато студентів (близько 84%) розуміють, як відповідальне ставлення до справи. Поряд з цим необхідно складовою вони вважають вміння доводити розпочату справу до кінця, наполегливість у досягненні мети, громадську активність і свідоме ставлення до інтересів суспільства. Можемо вважати, що у таких студентів рівень розуміння відповідального ставлення – високий. Деякі студенти поряд з відповідальним ставленням до справи виділяють такі риси, як самостійність у прийнятті рішення, організованість, старанність. Можемо стверджувати, що у них відповідальне ставлення не завжди виявляється на практиці, оскільки емоційно-оцінний компонент у понятті їх відповідальності відсутній. Є студенти, які у поняття відповідальності вкладають лише одне, або декілька тверджень таких, як відповідальне ставлення до справи, єдність слова і дій, наполегливість. Спостереження показують, що у таких студентів поняття відповідальності не глибоке і недостатньо сформоване в житті.

Результати дослідження відповідального ставлення студентів представлені в табл. 1. На першому курсі 62,2% студентів має високий рівень відповідального ставлення, з них 8,1% студентів мають високий рівень відповідального ставлення і високий рівень вміння планувати свій час, у 35,1% студентів високий рівень відповідального ставлення поєднується з середнім рівнем планування свого часу, а у 18,9% поєднується з низьким рівнем планування своєї діяльності. На другому курсі високий рівень відповідального ставлення мають 33,3% студентів, з них у 26,2% він поєднується з середнім рівнем планування. На третьому курсі 30,1% студентів має високий рівень відповідального ставлення, який поєднується з середнім рівнем планування. На четвертому курсі високий рівень відповідального ставлення мають лише 14,3% студентів і у 3,5% з них він поєднується з високим рівнем планування своєї діяльності, а у інших – з середнім. Тобто, можемо

вважати, що причиною того, що не всі студенти доводять заплановану діяльність до кінця, є саме низький рівень відповідального ставлення до своїх планів.

Таблиця 1

Рівні виявлення відповідального ставлення у студентів

Курс	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
1	23	62,2	14	37,8	-	-
2	14	33,3	27	64,4	1	2,3
3	4	30,7	9	69,3	-	-
4	4	14,3	22	78,3	2	7,1
Всього	45	37,5	72	60	3	2,5

Як бачимо з таблиці, найбільша кількість студентів, які мають високий рівень відповідального ставлення, на першому курсі. Ці дані можна пояснити тим, що першокурсникам сприяє ефект новизни, який виникає як реакція на навчання у вищому навчальному закладі, а також у них зі школи збереглась звичка виконувати всі завдання вчасно і звітувати перед батьками і вчителями про досягнення в учінні. Як показали спостереження, у процесі навчання у ВНЗ за традиційною системою студенти звикають відтягувати виконання завдань до останніх строків, до початку сесії, тим більше студенти старших курсів, які часто суміщають роботу і навчання, а тому вчаться від сесії до сесії. Така ситуація зумовлює необхідність перебудови навчання у ВНЗ та перехід на кредитно-модульну систему навчання. Порівняно зі школою, у ВНЗ також менше громадських доручень, групових завдань, у виконанні яких студенти відчували б відповідальність за власні вчинки перед іншими, тому і рівень відповідальності знижується. Для розвитку відповідального ставлення студентів на практичних заняттях з іноземної мови вважаємо за необхідне застосовувати спільні групові вправи. Також, необхідним є наявність сприятливого психологічного клімату та включення аналізу ситуацій морального змісту, планування і оцінювання вчинків, передбачування можливих способів поведінки та результатів, наявність спільної мети, клімату співробітництва і взаємовідповідальності.

Так, у процесі вивчення теми „Подорож найкращими містами” ми пропонуємо студентам вправу „Екскурсія по місту”. Група студентів (3 – 4 особи) обирає місто України або Британії на свій розсуд і готує про нього інформацію, розподілившись між собою. На практичному занятті викладач дає завдання організувати дводенну екскурсію по місту, при цьому один студент розповідає про виникнення міста, його історію і історичні місця, другий студент організовує дозвілля, третій – організовує прогулянку по парку та вечерю і дає поради щодо відвідування ресторанів і кафе, четвертий – може підготувати інформацію про магазини і готелі.

Організуючи завдання на розвиток відповідального ставлення особистості студентів до виконання діяльності, ми брали до уваги ідею психологів про те, що формування відповідальності тісно пов'язане з розвитком автономності особистості і забезпеченням свободи прийняття рішення. Тобто, необхідною умовою у процесі формування відповідального ставлення до виконання доручень у студентів є надання самостійності в прийнятті рішень, а не нав'язування їх зовні. Так, організуючи звану вечерю, викладач розподіляв студентів на групи і давав їм загальні настанови і правила, а всередині групи студенти самі розподіляли ролі і вирішували проблеми, що стосуються вечері.

Для формування вміння розподіляти час необхідно навчити планувати обсяг виконання завдань. Для цього студентів слід ознайомити із завданнями на семестр, формою контролю, як поточного, так і підсумкового, а також з метою, цілями і завданнями кожного модуля. Необхідно також вказати можливі шляхи виконання завдань та використання у часі. На практичних заняттях з іноземної мови ми проводили бесіди щодо організації і поліпшення вивчення лексичного, граматичного матеріалу, а також стосовно раціонального використання позааудиторного часу та застосовували рольові ігри, метою яких було навчання студентів планувати свій час. Для підвищення вміння планувати свій час, студентам необхідно пояснити мету і завдання кожного модуля, критерії оцінювання модуля і семестру. На практичних заняттях з англійської мови для студентів можуть проводитись ігри і використовуватись завдання, в яких створюються умови для розвитку вміння планувати свій час (наприклад, "Students' Party", в якій пропонується разом з товаришами (1 – 3 студентів) спланувати вечірку). Викладач роздає кожному студенту картку, на якій пропонується зробити нотатки щодо організації вечірки, а саме: коли і де вона має проводитись, яка їжа і розваги повинні бути, що необхідно зробити до вечірки (прикраси, допоміжний матеріал, запрошення). Потім в другій частині завдання студентам пропонується разом з товаришами (1 – 3 студентів) спланувати вечірку, враховуючи пропозиції кожного. В другій частині завдання поряд з вмінням планувати свою діяльність, в процесі врахування змін, а також інтересів інших людей, у студентів розвивається гнучкість мислення, що має, як ми зазначали у другому розділі, тісний зв'язок з вмінням планувати свій час. Інша вправа має назву „How about ten thirty?”. Студенти працювали в парах. Кожен з них отримував картку, в якій розплановано три дні. Завданням було знайти вільних 30 хвилин і домовитись про зустріч зі своїм партнером, не скасувавши при цьому жодної запланованої зустрічі. У цьому завданні студенти відпрацьовували непередбачене діалогічне мовлення, а окрім вміння планувати свою діяльність у них розвивалась гнучкість мислення.

Можемо зробити висновок, що сприятливі умови для систематичної організації навчальної роботи створюються саме при переході навчання за вимогами Болонського процесу, оскільки необхідним є запровадження модульно-рейтингової системи оцінювання знань, в основу якої закладено розбиття дисципліни на навчальні модулі, а також можливість здачі та зарахування цих модулів в процесі навчання і визначення на підставі такої організації навчального процесу семестрового, річного та підсумкового рейтингу студента. Змістовий модуль розуміють як цілісну, чітко структуровану та відповідно документовану у встановленій формі змістову частину підготовки фахівця, яка повинна бути засвоєна студентом за допомогою різних форм навчального процесу, включаючи і самостійне навчання студента. Отже, студенти зобов'язані працювати систематично впродовж семестру, здаючи модулі і набираючи бали, а не від сесії до сесії, як за старою системою.

Завдання педагога – допомагати студентові в навчальній діяльності, в організації самостійної роботи в позааудиторний час. Для формування вміння розподіляти час необхідно навчити планувати обсяг виконання завдань. Для цього студентів слід ознайомити із завданнями на семестр, формою контролю, як поточного, так і підсумкового, а також з метою, цілями і завданнями кожного модуля. Необхідно також вказати можливі шляхи виконання завдань та використання у часі. Для розвитку відповідального ставлення студентів необхідним вважаємо наявність сприятливого психологічного клімату та включення аналізу ситуацій морального змісту, планування і оцінювання вчинків, передбачування можливих способів поведінки та результатів, наявність спільної мети, клімату співробітництва і взаємовідповідальності.

Література

1. Громцева А.К. Формирование у школьников готовности к самообразованию / А.К. Громцева. – М.: Просвещение, 1983. – 144 с.
2. Заика Е.В. Психологические вопросы организации самостоятельной работы студентов в вузе / Е.В. Заика // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 5,6. – С. 13 – 19, С. 21 – 32.
3. Моргун В.Ф. Опитувальник реального, бажаного і фантастичного бюджетів часу людини / В.Ф. Моргун. – Полтава: Оріяна, 2002. – 24 с.
4. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія: [навчальний посібник] / Т.М. Лисянська. – К. 2002. – 212 с.

Статья посвящена организации самоподготовки студента в процессе изучения иностранного языка в условиях обучения по кредитно-модульной системе, а именно, изучению умения студентов планировать свою деятельность и проявления ими ответственного отношения. Умение студентов планировать свою деятельность изучалось при помощи методики В.Ф. Моргуна «Составление расписания на неделю». Выявлено, что уровень умения планировать свою деятельность повышается с первого по четвёртый курс. Планирование своей деятельности студентами старших курсов отличается большей критичностью и более ответственным отношением к реализации своих планов по сравнению со студентами младших курсов. Изучение ответственного отношения показало, что наибольшее количество студентов, у которых высокий уровень ответственного отношения к запланированной деятельности, выявлено среди первокурсников, а наименьшее – среди студентов четвёртого курса. В статье также приведены примеры заданий для развития ответственного отношения и умения планировать свою деятельность на занятиях по английскому языку.

The article is devoted to students' self-organization in the process of foreign language learning in a credit system, in particular the study of the students' ability to plan their activities and identify their responsibility. Student's ability to plan their activity was studied using the techniques of V.F. Morgun "Scheduling for a week." It has been revealed that the level of skills to plan their activities is increased from the first to the fourth year while studying at university. Planning their activities of graduate students is characterized by greater criticality and more responsible attitude to implement their plans, compared with younger students. The study of the responsible attitude showed that the highest number of students who have a high level of responsible attitude to planned activities is identified among freshmen, and the least - among fourth-year students. The article also provides examples of tasks for the development of a responsible attitude and skills to plan their activities at English lessons.

Статтю подано до друку 15.11.2013.